

3. Dossier

Nieuwe gewestelijke vooruitzichten 2009-2015

3.1. Inleiding

In samenwerking met het Federaal Planbureau en de twee overige gewestelijke studie-instellingen (het Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique - IWEPS en de Studiedienst van de Vlaamse Regering - SVR), werd het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) sinds vijf jaar aan de invoering van het gewestelijk macro-economisch extrapolatiemodel, HERMREG genaamd. Dit dossier stelt een samenvatting van de resultaten voor die werden verkregen bij de nieuwe extrapolatie die in 2010 werd verricht. Voor deze extrapolatie werden aan het model aanzienlijke verbeteringen aangebracht en toevoegingen gedaan. In het bijzonder werden bij deze oefening voor het eerst gedetailleerde extrapolaties van de inkomensrekeningen van de gezinnen opgenomen. De geïnteresseerde lezer kan de volledige analyse alsook de gedetailleerde resultaten vinden op de site van het BISA (www.statbru.irisnet.be: Publicaties / Analysedossiers).

Het HERMREG-model is een macro-econometrisch model van het top-downtype: het is gebaseerd op het

ationale macro-economische extrapolatiemodel HERMES dat door het Federaal Planbureau is ontwikkeld. HERMREG verdeelt de nationale resultaten tussen de drie Belgische gewesten op basis van een modelvorming van de interregionale dynamieken die in het verleden werden waargenomen. Het model is aangepast aan de regionale rekeningen die door de Nationale Bank van België wordt gepubliceerd. De jongste gegevens die voor de gewestelijke rekeningen beschikbaar zijn, hebben betrekking op het jaar 2008. Bijgevolg maakt het HERMREG-model momenteel een raming van de rekeningen voor het jaar 2009, alsook een extrapolatie voor de jaren 2010 tot 2015⁵.

Deze extrapolaties zijn gebaseerd op de nationale extrapolatie van mei 2010⁶. In deze nationale extrapolatie wordt rekening gehouden met de economische omstandigheden, de internationale vooruitzichten en het geheel van de federale en gewestelijke politieke acties die tot dusver bekend zijn.

3.2. Macro-economische en sectorale evoluties

Na de context van de nationale extrapolatie te hebben gesitueerd, worden hierna de belangrijkste resultaten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uiteengezet,

waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de extrapolaties betreffende de huidige crisis (2009-2011) en de extrapolaties op middellange termijn (2012-2015)⁷.

• Nationale context

De nationale extrapolatie is gebaseerd op een scenario om geleidelijk uit de crisis te geraken, zonder inhaaleffect op de activiteit. Op die manier registreerde de Belgische economie in 2010 en 2011 een matige groei

van het bbp (respectievelijk 1,4 % en (1,7 %) (tabel 4). Op middellange termijn zou de economische groei in de buurt komen van de historische tendens (gemiddeld 2,3 % per jaar tijdens de periode 2012-2015).

⁵ Voor het gedeelte "Inkomstenrekening van de gezinnen" hebben de door de NBB gepubliceerde gewestelijke gegevens van het INR betrekking op de periode 1995-2007. Het eerste extrapolatiejaar voor deze module is dus 2008.

⁶ "Economische vooruitzichten 2010-2015", Collectief, Federaal Planbureau, 2010.

⁷ Sommige commentaren zijn afkomstig van het BISA en verbinden geenszins de andere partners van het project (FPB, IWEPS en SVR). De volledige tekst van het gemeenschappelijke verslag is beschikbaar op de site van het BISA: www.statbru.irisnet.be.

TABEL 4 : Voornaamste resultaten van de nationale projectie

	2008	gemiddelden	
		2009-2011	2012-2015
Groei van het BBP in volume	1,0%	0,0%	2,3%
Index van de consumptieprijzen	4,5%	1,1%	1,7%
Schommeling van de totale werkgelegenheid	1,9%	-0,3%	1,1%
Werkloosheidsvoet definitie FPB ⁽¹⁾	11,7%	13,9%	13,0%
Productiviteit per hoofd, schommeling	-0,4%	0,5%	1,4%
Reële loonkosten per hoofd, schommeling ⁽²⁾	-1,2%	0,5%	1,1%
Financieringscapaciteit of -behoefte van het geheel van de besturen, in % van het BBP ⁽¹⁾	-1,2%	-5,1%	-5,3%
Financieringscapaciteit of -behoefte van de Gemeenschappen en Gewesten, in % van het BBP ⁽¹⁾	-0,1%	-0,4%	0,0%
Schuld van het geheel van de openbare besturen, in % van het BBP ⁽¹⁾	89,8%	100,4%	105,9%

(1) de waarden voor de kolommen "2009-2011" en "2012-2015" zijn deze voor het laatste jaar van de beschouwde periode

(2) loonkosten van de handelsactiviteiten vóór aftrek van de loontoelagen

Bron: HERMES

De daling van de wereldhandel eind 2008 trof het hardst de takken van de fabrieksindustrie, waarvan de toegevoegde waarde in 2009 met 8 % terugliep. Maar ook sommige dienstentakken registreerden een aanzienlijke achteruitgang, in het bijzonder de takken "handel en horeca" (-6,5 %) en "vervoer en communicatie" (-5,4 %). In deze vrijwel veralgemeende malaise registreerde enkel de tak "gezondheid en sociale actie" een aanzienlijke groei (5 %).

Vanaf 2012 zouden de verschillende activiteitstakken zowel qua toegevoegde waarde als inzake werkgelegenheid opnieuw gunstigere prestaties moeten vertonen, die meer in overeenstemming zijn met de gemiddelden die over een lange periode werden waargenomen. De groei van de fabrieksindustrie zou echter achterblijven in vergelijking met de commerciële diensten. Bijgevolg zou de toegevoegde waarde in volume van de fabrieksindustrie in 2015 nog slechts 15,6 % vertegenwoordigen van het totaal van de economie tegenover nog 17,1 % in 2008. Gelet op de omvang van de daling van de toegevoegde

waarde van de commerciële activiteitstakken in 2009 (-0,6 %) lijkt de daling van de werkgelegenheid heel beperkt (-0,6 %). Deze goede weerstand van de werkgelegenheid zou slechts een tijdelijk karakter hebben en in de loop van 2010 wordt een inhaalmanoeuvre van de uurproductiviteit (+2,0 %) en van de arbeidsduur (+0,6 %) verwacht. De werkgelegenheid die weliswaar gesteund wordt door de stijging van de toegevoegde waarde (+1,7 %), zou daaronder zodoende te lijden hebben, met een geprojecteerde daling van 0,9 %. Vanaf 2012 zou de constante vooruitgang van de toegevoegde waarde in de commerciële activiteitstakken (gemiddeld 2,5 % per jaar) zich uiten in een toename van de werkgelegenheid van de orde van 1,2 % per jaar op nationaal vlak.

Een gevolg van de recessie, het overheidstekort in 2009 wordt geraamd op 5,9 % van het bbp. Het vermindert tot 4,7 % van het bbp in 2010 en stijgt vervolgens lichtjes in 2011 en 2012 en stabiliseert zich op 5,2 % van het bbp, ondanks een economische groei die hoger ligt dan de potentiële groei.

• Resultaten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De eigenheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest komt zowel tot uiting in de grootte van bepaalde evoluties wegens de geringe omvang van de Brusselse

economie, als in termen van chronologie, met name wegens het meer uitgesproken tertiaire karakter van zijn productiestructuur (grafiek 24).

TABEL 5 : Voornaamste macro-economische resultaten: Brussels Hoofdstedelijk Gewest

	Gemiddelden							
	2008	2009	2010	2011	2012-2015	1995-2001	2002-2008	2009-2015
Bruto binnenlands product in volume (1)	1,7	-2,5	1,3	1,4	2	2,5	1,9	1,2
Bruto toegevoegde waarde in volume (1)	2	-2,5	1,4	1,4	2,1	2,5	1,9	1,3
Bruto-investeringen in volume (1)(2)	8,9	-1,8	-0,8	0,5	2,7	4,5	3	1,3
Reële productiviteit per hoofd (marktbedrijfstakingen) (1)	-0,2	-2,7	2,9	1,7	0,9	1,7	1,6	0,8
Reële loonkosten per hoofd (marktbedrijfstakingen) (1) (3)	-2,1	0,6	-0,8	0,2	1,2	0,7	-0,2	0,7
Werkgelegenheid en werkloosheid								
Binnenlandse werkgelegenheid								
<i>Totale binnenlandse werkgelegenheid, in duizendtallen (4)</i>	680,7	678,9	672,4	672,2	704,8	625,6	661,6	684,5
<i>Wijziging in duizendtallen</i>	13,1	-1,8	-6,4	-0,2	8,1	5,6	3,9	3,4
<i>Wijziging in %</i>	2	-0,3	-0,9	0	1,2	0,9	0,6	0,5
Werkgelegenheidsgraad (4)	57,8	57,2	56,2	56,2	57,9	54	56,7	56,9
Werkloosheid								
<i>Werkloosheid, definitie FPB, in duizendtallen (4)</i>	102,6	109,3	119	119,8	112,1	86,9	103	115,7
<i>Werkzoekenden, in duizendtallen (4)</i>	92	99,3	109,4	110,1	100,9	74,2	89,8	105,5
<i>Werkloosheidsraad, concept FPB (4)</i>	20,1	21,1	22,6	22,5	20,2	20,5	21,2	21,5
<i>Werkloosheidsraad, excl. Oudere werklozen (4)</i>	18,4	19,5	21,2	21,1	18,6	18,1	19	20

(1) Groeivoeten in procent.

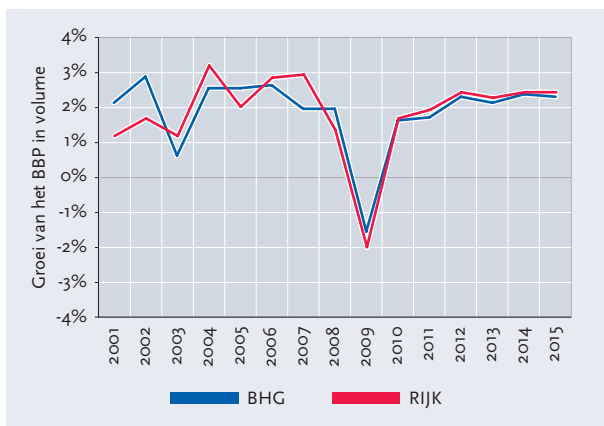
(2) Excl. investeringen in gebouwen.

(3) Loonkosten na aftrek van loonsubsidies.

(4) In de kolom 2012-2015 wordt de waarde op het einde van de periode (2015) weergegeven.

Bron: HERMREG

GRAFIEK 24 : Groei van het BBP in volume

Bron: HERMREG

De evoluties van de financiële sector hebben bijgevolg doorgaans de neiging de economische prestatie van Brussel te beïnvloeden. Welnu, vanaf 2007 en tot in

2009 bleek de bijdrage tot de groei van de activiteit van de tak “krediet en verzekeringen” negatief (-0,1 %). Dit verklaart mede de uitleg van het jaar 2007 dat voor het Gewest al genuanceerd was. De gunstige evolutie van de economische activiteit in 2008 in vergelijking met het Rijk is maar schijn en resulteert hoofdzakelijk uit de positieve weerslag die verbonden is aan het einde van de herstructurering van de vestiging “Audi Vorst” in de tak van de kapitaalgoederen. Zonder die weerslag zou de gewestelijke groei qua volume van de orde van 1,0 % zijn geweest.

De daling van het Brussels bbp van de orde van 2,5 % zou in 2009 minder uitgesproken zijn dan voor België in zijn geheel (-3,0 %), met name wegens het geringe relatieve belang van de industrie in Brussel. In 2010 en 2011 zou de trapsgewijze terugkeer van de groei bij de commerciële diensten een geleidelijk herstel van de Brusselse economie in de hand werken. De groei van het bbp van het Gewest zou zodoende in 2010 stijgen tot 1,3 % en vervolgens tot 1,4 % in 2011.⁸

⁸ De herstructurering van de Audifabriek in Vorst heeft sterk gewogen op de toegevoegde waarde van de sector in 2007. De normalisering van de situatie heeft zo een piek veroorzaakt in de groei voor deze sector in 2008.

De toename van de werkgelegenheid past zich doorgaans met vertraging aan de evolutie van de economische activiteit aan. Dit uitstel zou deze keer moeten worden versterkt door de zogenaamde anticrisismaatregelen, die de ondernemingen toestaan hun personeelsbestand te behouden en tegelijk het werkvolume te verminderen. Op die manier zou de sterke afname van de gewestelijke activiteit zich uiten in een beperkte daling van de werkgelegenheid in 2009 (-0,3 %), maar die in 2010 sterker zou worden (-0,9 %). Over het geheel van beide jaren zou deze evolutie overeenstemmen met een verlies van 8 200 banen. In 2011 zou het werkgelegenheidsniveau in Brussel zich alleen maar stabiliseren (tabel 5).

Nadien zou het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een herstelfase moeten kennen die verband houdt met het verwachte algemene herstel in het Rijk, waardoor de groeipercentages van het gewestelijk bbp niveaus zouden halen, die in de buurt komen van de niveaus die werden waargenomen tijdens de periode die aan de crisis voorafging (gemiddeld 2,0 % over de periode 2012-2015 tegenover 1,9 % tussen 2002 en 2008). Deze trendmatige evoluties zouden met name worden verklaard door het bereiken van een drempel in de afname van de industriële takken en van de tak “handel en horeca”, waarvan de activiteit zich zou stabiliseren of lichtjes toenemen. De geprojecteerde groei zou echter kleiner blijven dan die van de “snelle” jaren 1995-2001, die werden gekenmerkt door een heel snelle uitbreiding van de financiële sectoren en van de informatietechnologieën.

De inhoud qua werkgelegenheid van deze trendmatige groei hangt rechtstreeks af van de op middellange termijn geprojecteerde productiviteitswinsten⁹. Maar hoewel de toegevoegde waarde voor alle takken samen over de periode 2012-2015 gemiddeld met 2,1 % per jaar toenemen, zouden de geprojecteerde productiviteitswinsten in de commerciële activiteitstakken over diezelfde periode maar 0,9 % per jaar bedragen (tegenover 1,3 % in het Rijk). Op middellange termijn zou de inhoud qua werkgelegenheid van de Brusselse groei dus gemiddeld met 1,2 % per jaar toenemen, d.i. een creatie van in totaal 32 600 banen tussen 2012 en 2015.

Deze gegevens illustreren een verschuivingscenario in de evolutie van de economische activiteit in de hoofdstad. Tijdens de jongste twee decennia was de groei van de activiteit in hoofdzaak te danken aan de productiviteitswinsten, aangezien de groei van de werkgelegenheid maar matig was vergeleken met die van de toegevoegde

waarde. Deze verschuiving kan worden gezien in de optiek van een verschuiving van de motor van de gewestelijke economische groei, tot dusver gevormd door activiteiten met een hoge toegevoegde waarde in de tertiaire takken (“krediet en verzekeringen”, “communicatie”) en in de energie, die op middellange termijn geleidelijk zouden worden afgelost door takken die meer handenarbeid vereisen (“gezondheid en sociale actie”, “handel en horeca”, een gedeelte van de “andere diensten aan de ondernemingen”).

Wat tot slot het werkaanbod en de werkloosheidsvooruitzichten op middellange termijn betreft, moet ermee rekening worden gehouden dat de groei van de bevolking en die van de bevolking op actieve leeftijd vrij sterk waren (gemiddeld respectievelijk 1,2 % en 1,5 % per jaar over de periode 2002-2008) en dat ook zouden moeten blijven. Deze gewestelijke extrapolatie van het werkaanbod gaat uit van een gemiddeld groeipercentage van de bevolking op actieve leeftijd in Brussel, dat lichtjes lager is dan dat van de totale bevolking, d.i. respectievelijk 1,1 % per jaar tegenover 1,2 % per jaar¹⁰ voor de periode 2009-2015. De extrapolatie van de actieve bevolking op middellange termijn volgt na 2010 globaal die van de bevolking op actieve leeftijd, waarbij de eerste jaren van extrapolatie worden gekenmerkt door een grotere groei van de actieve bevolking. Met een gemiddeld groeipercentage van 1,0 % over de periode 2010-2015 zou de actieve bevolking minder snel toenemen dan de tewerkgestelde actieve bevolking (die tussen 2012 en 2015 een groei vertoont van 1,8 % tegenover 1,0 % in het Rijk). Laatstgenoemde bevolking zou profiteren van een snelle uitbreiding van de gewestelijke werkvrage, terwijl de werkgelegenheid binnen het Gewest met 1,2 % toeneemt, die niet zou worden geneutraliseerd door een evolutie van dezelfde orde van de nettotoevoer van pendelaars, zodat de werkgelegenheid voor de Brusselaars nog zou toenemen. Het aantal werkzoekenden zou zodoende met ongeveer 7 600 personen worden verminderd. Het werkloosheidspercentage dat bij het begin van de periode wegens de crisis aanzienlijk zou moeten verhogen en in 2010 met 22,6 % zijn hoogtepunt zou moeten bereiken, zou bijgevolg vanaf 2011 beginnen te verminderen en tegen de extrapolatie 20,2 % te halen (d.i. nauwelijks boven datgene dat in 2008 werd waargenomen, d.i. 20,1 %). Als logisch gevolg daarvan zou de tewerkstellingsgraad op het einde van de extrapolatie opnieuw een niveau halen, dat in de buurt komt van datgene dat vóór de crisis werd bereikt (57,9 % geraamd voor 2014 tegenover 57,8 % waargenomen in 2008).

⁹ De productiviteit is in dit geval de schijnbare arbeidsproductiviteit, met andere woorden de toegevoegde waarde in verhouding tot het arbeidsvolume.

¹⁰ Met het oog op de samenhang zijn de demografische extrapolaties die in HERMREG worden gebruikt die van de “Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060”, die de Brusselse demografische groei onderwaarden. Volgens de berekeningen van het BISA zou de gemiddelde groei van de totale bevolking tussen 2009 en 2015 1,6 % per jaar moeten bedragen en 1,5 % voor de bevolking op actieve leeftijd (vgl. “Cahiers van het BISA”, nr. 1). De cijfers van het werkaanbod en van de werkzoekenden moeten in dezelfde verhoudingen worden verhoogd om tot een resultaat te komen dat in de lijn ligt van deze extrapolaties.

• Resultaten per activiteitstak

De tabel 6 stelt de sectorale structuur voor van de Brusselse economie in termen van toegevoegde waarde en werkgelegenheid (binnen het Gewest). Gezien de korte duur van de extrapolatieperiode zou de economische structuur geen enkele belangrijke wijziging moeten kennen, aangezien de tendensen die in het verleden wer-

den waargenomen, globaal worden voortgezet. De volgende commentaren houden zich bijgevolg meer bezig met de bijdrage van de verschillende takken tot de groei van de activiteit en de werkgelegenheid. croissance de l'activité et de l'emploi.

TABEL 6 : Structuur van de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid: Brussels Hoofdstedelijk Gewest

(In procent van het regionale totaal)	Bruto toegevoegde waarde in volume (¹⁾)			Binnenlandse werkgelegenheid		
	1980	2008	2015	1980	2008	2015
1. Landbouw	0	0	0	0,2	0,1	0,1
2. Energie	3,3	4,8	4,9	1,6	1	1
3. Verwerkende nijverheid	9,7	5,3	4,6	13,5	4,6	3,4
a. Intermediaire goederen	2,7	1,6	1,3	3,8	1,3	0,9
b. Uitrustingsgoederen	2,8	1,5	1,3	4,1	1,4	1
c. Verbruiksgoederen	4,4	2,2	2	5,6	2	1,6
4. Bouw	3,6	2	2	5	2,9	3
5. Marktdiensten	63,1	71,9	72,9	56,9	65,6	67,1
a. Vervoer en communicatie	6,8	10,9	11,5	9,6	7,4	6,8
b. Handel en horeca	24,5	11,5	10,5	19,1	15,2	14,7
c. Krediet en verzekeringen	9,3	18,8	19,8	9,8	9,4	8,7
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	3,9	4,3	4,9	5	8,6	10
e. Overige marktdiensten	23,6	26,6	26,5	13,4	24,9	26,8
6. Niet-verhandelbare diensten	20,7	15,8	15,5	22,9	25,8	25,5
7. Totaal	105,6	100	100,2	100	100	100

(1) Aangezien de reeksen in kettingeuro's niet additief zijn, zijn er verschillen tussen (sub-)totalen en de som van hun componenten en is het totaal niet noodzakelijk gelijk aan 100 %.

Bron: HERMREG

In 2009 zou de daling van de bruto toegevoegde waarde in het Brussels Gewest 2,5 % hebben bereikt. Afgezien van de tak “gezondheid en sociale actie” en de niet-commerciële diensten zouden alle takken een negatief groeipercentage hebben vertoond. De takken die het meest hebben bijgedragen tot de verslechtering van de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zouden “handel en horeca” (bijdrage tot de groei met -0,9 %) en “andere commerciële diensten” (-0,9 %) zijn geweest. Samen zouden deze twee takken verantwoordelijk zijn voor bijna drie vierde van de achteruitgang van de economische activiteit. Dit aandeel wordt enerzijds verklaard door de belangrijke plaats die de andere commerciële diensten in de Brusselse economie innemen (ongeveer 26,5 %, zie tabel 6) en door de groei met -3,2 % die zij hebben opgetekend, en anderzijds door de beduidend negatieve groei van “handel en horeca” in 2009 (-7,3 %). De activiteitstakken van de fabrieksindustrie zouden even-

eens een bijzonder negatieve groei hebben gekend (van -7,7 % tot -9,6 %) maar hun belang voor de economie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest blijft beperkt.

De groei van de bruto toegevoegde waarde in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou zich in 2010 moeten herstellen en 1,4 % bereiken. Dit lichte herstel zou gebaseerd zijn op de grootste twee takken in termen van bruto toegevoegde waarde, namelijk “andere commerciële diensten” en “krediet en verzekeringen”, waarvan de bijdrage respectievelijk 0,4 % en 0,3 % zou bedragen. Deze situatie zou het hele jaar 2011 door aanhouden.

Op middellange termijn (2012-2015) zou de groei van de bruto toegevoegde waarde in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2;1 % bedragen. Deze stijging zou in hoofdzaak worden geschraagd door de takken “andere commerciële diensten” (bijdrage van 0,6 pp¹¹), “krediet en verzeke-

¹¹ Procentpunten (pp) – zie glossarium

ringen" (0,4 pp) en "vervoer en communicatie" (0,4 pp). Zodoende zouden deze takken voor ongeveer 65 % bijdragen tot de groei van de bruto toegevoegde waarde. De economische groei in de fabrieksindustrie zou blijven verslechteren (0,5 % tijdens de periode 2012-2015), terwijl hij zich aanmerkelijk zou herstellen bij de commerciële diensten (2,5 % tijdens de periode 2012-2015). Tot slot zouden sterke stijgingen te noteren vallen in de takken "vervoer en communicatie" (4,1 %) en "gezondheid en sociale actie" (3,3 %).

De groei van de werkgelegenheid zou op middellange termijn (2012-2015) 1,2 % bereiken en er zouden in hoofdzaak banen worden gecreëerd in de commerciële diensten (1,7 %). Tijdens de periode 2010-2015 zou de werkgelegenheid meer bepaald toenemen in bepaalde takken, met name bij "gezondheid en sociale actie" (3,1 %) en de "andere commerciële diensten" (2,6 %), maar zou zij blijven teruglopen in de fabrieksindustrie (-2,5 %).

3.3. Inkomensrekening van de gezinnen

Voor het eerst sinds 2010 omvatten de gewestelijke economische vooruitzichten de inkomensrekening van de gezinnen.

Deze nieuwe inbreng vloeit voort uit de toevoeging van een module aan het HERMREG-model, die de extrapolatie van deze nieuwe variabelen verzekert. Zoals voor het hele model hangen de resultaten samen met de extrapolatie van de nationale inkomensrekening van de gezinnen die resulteert uit het HERMES-model.

• Nationale context

Op nationaal vlak kadert de extrapolatie globaal in een voortzetting van de tendensen die de voorbije vijftien jaar werden waargenomen. Bijgevolg zou de groei van het beschikbare inkomen gelijkaardig zijn aan de groei die in het verleden werd waargenomen, tussen 2009 en 2015 gemiddeld rond de 3 % per jaar. Deze stabiliteit zou de resultante zijn van een tragere groei van de primaire inkomsten (2,8 % per jaar tegenover 3,2 % tussen 2002 en 2008, en 3,3 % tussen 1995 en 2001), en in tegenstelling met een versnelling van de groei van de sociale uitkeringen (hoofdzakelijk de uitkeringen van de sociale zekerheid die tussen 2009 en 2015 gemiddeld met 4,5 % stegen tegenover respectievelijk 4,4 % en 2,5 % over de twee voorafgaande perioden van zeven jaar).

Deze vaststellingen moeten echter worden verfijnd wegens de sterke differentiatie, bij de extrapolatie, tussen de periode 2009-2011 die wordt gekenmerkt door de felle economische crisis en een overgangsjaar, en de periode 2012-2015 die wordt gekenmerkt door een terugkeer naar de tendensen op langere termijn van de evoluties van de macro-economische aggregaten.

Bijgevolg zou het groeitempo van de primaire inkomsten over de periode 2009-2011 maar 1,4 % per jaar bedragen, tegenover 3,8 % over de periode 2012-2015. Bij het begin van het jaar zou het worden aangetast door zowel de geringe groei van de lonen en van het inkomen van de zelfstandigen gekoppeld aan de toename van de

werkloosheid als door de aanzienlijke weerslag van de crisis op de inkomsten uit eigendom (intrest en dividenden) en op het exploitatieoverschot van de gezinnen, in casu de huurgelden die worden toegerekend op de gezinnen die eigenaar zijn van hun woning.

De schommelingen van het beschikbaar inkomen zouden tot op zekere hoogte worden afgevlakt door de overdrachtmechanismen, met tussen 2009 en 2011 een verhoging van het groeitempo van de uitkeringen van de sociale zekerheid (in hoofdzaak de werkloosheidsuitkeringen die in 2009 met meer dan 20 % stijgen) en van sociale bijstand (in hoofdzaak het leefloon dat in 2009 met ongeveer 13 % toeneemt) en een daling van het groeitempo van de inhoudingen (belastingen en bijdragen). Deze laatste daling houdt verband met de groeivertraging bij de primaire inkomsten, alsook aan de weerslag van de jobkorting in Vlaanderen in 2009. Bijgevolg zou het beschikbare inkomen tussen 2009 en 2011 gemiddeld met 2,2 % per jaar toenemen, dan met 3,7 % per jaar tussen 2012 en 2015. Aangestipt dient te worden dat in 2010 het groeipercentage van het beschikbare inkomen van de orde van 1,0 % zou zijn, wat lager is dan de voorziene evolutie van de prijzen van de privéconsumptie. (ongeveer 1,8 %). Het reële beschikbare inkomen van de particulieren zou zodoende dit jaar globaal afnemen, een verschijnsel dat in een optiek per hoofd nog wordt versterkt door de demografische groei.

• Brussels Hoofdstedelijk Gewest

TABEL 7 : Inkomensrekeningen van de huishoudens: Brussels Hoofdstedelijk Gewest

	Structuur (in % van het beschikbaar inkomen)					Groevoeten (%) Gemiddelden			
	1994	2001	2008	2011	2015	2012- 2015	1995- 2001	2002- 2008	2009- 2015
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens									
<i>Exploitatieoverschot (B.2n) en gemengd inkomen (B.3n)</i>	18,4	17,6	17,1	16,5	16,8	4,1	1,9	2,4	2,9
<i>Beloning van werknemers (D.1)</i>	75,8	82,4	87,4	86,4	86,8	3,7	3,8	3,6	3,1
<i>Netto inkomen uit vermogen (D.4)</i>	21,9	19,6	16,3	15,5	15,6	3,8	1,2	0,3	2,6
2. Saldo primaire inkomens (B.5n)	116,1	119,6	120,8	118,4	119,2	3,8	3	2,9	3
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening									
a. Middelen									
<i>Wettelijke uitkeringen sociale verzekering in geld (D.621)</i>	20,1	19,1	20,3	21,4	21,5	3,7	1,8	3,6	4
<i>Particuliere uitkeringen sociale verzekering met fondsvorming (D.622)</i>	2,6	3,2	2,9	3	3,4	6,8	5,9	1,2	5,8
<i>Uitkeringen sociale verzekering rechtstreeks door werkgevers (D.623)</i>	5,7	5,4	4,7	4,9	4,8	3,2	1,9	0,8	3,3
<i>Uitkeringen sociale voorziening in geld (D.624)</i>	1,8	2	3,1	3,2	3,1	2,9	3,9	9,4	3,5
b. Bestedingen									
<i>Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)</i>	19,8	20,9	20,5	19,8	20,5	4,5	3,4	2,5	3,2
<i>Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)</i>	2,6	2,6	1,4	1,3	1,1				
<i>Sociale premies (D.61)</i>	29,1	31,1	32,6	32,5	32,7	3,8	3,5	3,5	3,2
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	100	100	100	100	100	3,6	2,6	2,8	3,2

Bron: INR; HERMREG

Het totale beschikbare inkomen van de gezinnen zou volgens onze extrapolaties in het Brusselse Gewest gemiddeld lichtjes sneller moeten stijgen dan in het Rijk (vgl. tabel 7). In totaal ligt voor de hele periode 2009-2015 de gemiddelde jaarlijkse groei van het beschikbare inkomen van de Brusselse gezinnen 0,2 procentpunt boven de voor het Rijk geprojecteerde groei. Deze hogere toename houdt meer verband met een betere weerstand tijdens de crisisperiode dan met hogere trendmatige groeipercentages. Zo neemt in 2010, het minst gunstige jaar, het nominale beschikbare inkomen in de hoofdstad nog met 2,0 % toe, tegenover 1 % voor het hele Rijk. In het tweede deel van de extrapolatie (2012-2015), d.i. buiten een crisisperiode, zou het gemiddelde jaarlijkse groeipercentage van het beschikbare inkomen enigszins kleiner zijn (-0,1 pp) dan in het Rijk. De hoofdoorzaak voor de betere weerstand in het eerste deel van de extrapolatie moet worden gezocht op het niveau van de primaire inkomsten.

Enerzijds hebben de lonen in Brussel bij het begin van de extrapolatieperiode minder te lijden van de crisis dan op het niveau van het Rijk. Dit vloeit vooral voort uit de geringere conjunctuurgevoeligheid van het werkloosheidsverschijnsel in Brussel. Zo zou men in 2009, het jaar met de grootste toename van de werkloosheidsuitkeringen op nationaal vlak, met een stijging van ongeveer 20 %, in Brussel maar een stijging met ongeveer 10 % vaststellen. Dit effect wordt nog versterkt door de betere evolutie van de lonen van de Brusselse inwoners voor de periode 2009-2011.

Ook het inkomen van de zelfstandigen en de door gezinnen ontvangen reële of toegerekende huurgelden tonen een betere weerstand in Brussel (-2,5 % in 2009, het minst gunstige jaar, tegenover -3,5 % in het Rijk), net zoals het inkomen uit eigendom. Achter deze betere groeipercentages gaat in feite eerder een stijging van de aantallen (aantal zelfstandigen en totale bevolking van het Gewest) schuil dan van de gemiddelde bedragen.

In termen van secundaire distributie van het inkomen is de uitwerking van de crisis minder aanwezig dan op het niveau van het Rijk, vooral wegens de verschillende banen van de aantallen werklozen (regelmatige stijging in Brussel, aanzienlijke conjunctuurschok in 2009-2010 voor geheel België). Daardoor is de groei van de sociale uitkeringen over de periode 2009-2011 minder groot in het Brussels Gewest.

In het tweede deel van de extrapolatie is de enigszins minder snelle groei in Brussel niet rechtstreeks afkomstig van het saldo van de primaire inkomsten, dat een parallel traject volgt als datgene dat op nationaal vlak wordt geprojecteerd.

Het verschil wordt dus gemaakt op het niveau van de secundaire distributierekening, waarvan het saldo op nationaal vlak enigszins gunstiger evolueert dan op Brussels vlak. De middelen net als de banen nemen in het Brussels Gewest minder snel toe. De minder snelle vooruitgang van de banen wordt in hoofdzaak verklaard door de tragere groei van de lonen, die de belangrijkste determinant zijn voor de belastingen en de sociale bijdragen. De minder snelle toename van de middelen van haar kant vindt vooral haar oorsprong in de tragere groei van de pensioenen en brugpensioenen, een afspiegeling van een verschillende demografische dynamiek. Dit tweede gevolg is dus lichtjes dominant om het saldoverschil uit te leggen.

• Inkomsten per hoofd

Het vorige gedeelte is een analyse van de totale inkomsten, die een macro-economisch totaalbeeld geeft van alle gezinnen van een gewest. Maar het zou even interessant zijn een meer geïndividualiseerde visie te geven van het inkomen van de gezinnen, het inkomen per hoofd. Daartoe stelt dit hoofdstuk zich ten doel de twee grote saldi van de inkomensrekening van de gezinnen te nemen en de evoluties ervan waar te nemen, overgebracht op de bevolking.

De grafieken 25 en 26 zetten deze indexevoluties terug in hun historische context door gebruik te maken van de resultaten van onze retropolaties tussen 1985 en 1995. Deze grafieken relativeren de eerder gedane vaststellingen. In het bijzonder de lichtjes grotere dynamiek van de primaire inkomsten in het Brussels Gewest wordt meer dan gecompenseerd door een snellere demografische groei, zodat de bedragen per hoofd in de hoofdstad uiteindelijk minder snel groeien.

In termen van beschikbaar inkomen zouden de relatieve waarden in Vlaanderen en Wallonië de neiging hebben zich te stabiliseren, waarbij de indexwaarde voor Vlaanderen steeds langzamer stijgt, terwijl die voor

Deze evoluties hebben een weerslag op de structuur van de rekening van de Brusselse gezinnen, die verschilt van de weerslag die op nationaal vlak wordt waargenomen.

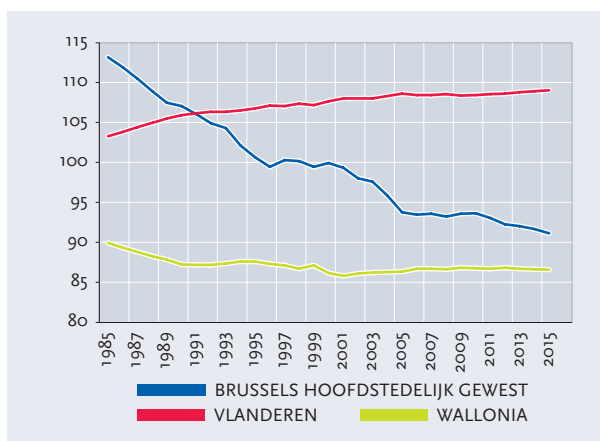
Ten eerste neemt het aandeel van de lonen in het beschikbare inkomen in Brussel nog af. Dit aandeel was in 2008 al relatief gering in vergelijking met het Rijk (87,4 % tegenover 92,6 %). Tegelijkertijd stagneert in Brussel het aandeel van de inhoudingen (belastingen en bijdragen) in de totstandkoming van het beschikbare inkomen, terwijl dat aandeel op het niveau van het Rijk toeneemt.

Ten tweede vermindert het aandeel van de andere componenten van het primaire inkomen minder dan gemiddeld in het Rijk. Zowel de inkomsten uit eigendom als het exploitatieoverschot en het gemengde inkomen zouden op het einde van de extrapolatie zwaarder wegen op het beschikbare inkomen dan op nationaal vlak, terwijl de omgekeerde situatie overheerst bij het begin van de extrapolatie.

Tot slot is het aandeel van de sociale uitkeringen, dat in Brussel al kleiner was bij het begin van de extrapolatie, nog kleiner op het einde van de periode. Dat uit zich hoofdzakelijk in de uitkeringen van de sociale zekerheid en van de directe sociale werkgeversverzekeringen. Deze twee posten worden gedomineerd door de pensioenen waarvan het aandeel aanzienlijk kleiner is in Brussel dan in het Rijk. Omgekeerd handhaven de sociale uitkeringen bij de extrapolatie hun vrij hoog niveau.

Wallonië opnieuw lichtjes zou stijgen en zodoende de geleidelijke verschuiving voortzet die in de jaren 2000 werd ingezet. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest daarentegen zou de daling van deze index zich voortzetten en uitkomen op niveaus die dichterbij de buurt komen van die van Wallonië.

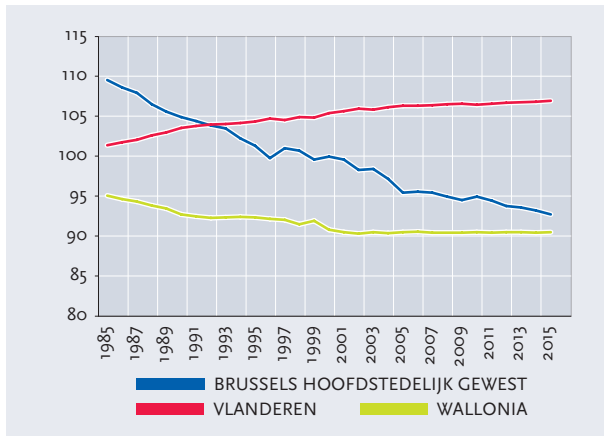
GRAFIEK 25 : Saldo van de primaire inkomens per hoofd, index Rijk=100

Bron: HERMREG

GRAFIEK 26 : Beschikbaar inkomen per hoofd, index Rijk=100

Bron: HERMREG

3.4. Uitstoot van broeikasgassen (BKG)

In 2008 bedroeg de uitstoot van BKG in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ongeveer 4 miljoen ton CO₂-equivalent en vertegenwoordigde 3 % van de totale nationale uitstoot. Hij is grotendeels afkomstig van de verwarming van gebouwen (woningsector en tertiaire sector).

Tijdens de extrapolatieperiode zou de totale BKG-uitstoot lichtjes toenemen (+0,4 % gemiddeld per jaar). In 2015 zou het niveau van alle uitstoten van het Gewest 4,3 miljoen ton CO₂-equivalent moeten bereiken, tegenover 4 miljoen tijdens het referentiejaar. Op dit totaal zou 2,7 miljoen ton CO₂-equivalent toe te rekenen zijn aan de verwarming van gebouwen (tegenover 2,6 miljoen ton tijdens het referentiejaar) en 0,9 miljoen ton aan het vervoer (zoals tijdens het basisjaar). De uitstoot die afkomstig is van de verwarming van gebouwen, zou over de periode 2009-2015 gemiddeld met 0,6 % per jaar toenemen, terwijl de uitstoot die te wijten is aan het vervoer, lichtjes zou afnemen (-0,4 % gemiddeld per jaar).

De doelstelling die aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het kader van het Kyoto-Protocol werd toegevoegd, bestaat in een maximale verhoging van zijn uitstoot met 3,475 % in de loop van de periode 2008-2012 in vergelijking met het referentiejaar. De Brusselse BKG-uitstoot is tijdens het referentiejaar met 4,0 miljoen ton toegenomen. De toegestane maximale uitstoothoeveelheid bedraagt tijdens de periode 2008-2012 dus gemiddeld 4,2 miljoen ton CO₂-equivalent per jaar. En zou dus de vastgelegde doelstelling niet overschrijden. Wij noteren gewoon dat deze doelstelling "gemiddeld" wordt nagekomen, maar dat de tendens duidelijk positief is. Men kan dus gewagen van een nakoming van de letter, maar niet noodzakelijk van de geest van het Kyoto-Protocol, waarin het beroep op het gemiddelde bestemd was om conjunctuurschommelingen glad te strijken eerder dan om een ongunstige tendens te verhullen.